

**Фармаванне іншамоўнай лексічнай кампетэнцыі студэнтаў
тэхнічнай ВНУ**

Макарыч М. В., Салей М. В.
Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт
Мінск, Рэспубліка Беларусь

Артыкул разглядае магчымасць выкарыстання фрэймавых мадэляў з мэтай фармавання актыўнага слоўніка студэнтаў падчас практычных заняткаў на англійскай мове. Падаецца дэталёвае апісанне структуры фрэйма для стварэння тэрміналагічнага слоўніка архітэктурнай тэматыкі.

Сучасная канцэпцыя навучання замежнай мове ў тэхнічнай ВНУ патрабуе асаблівых падыходаў як да працэсу інтэрпрэтацыі тэхнічнага тэксту, так і да працэсу адбору лексічных адзінак для актыўнага слоўніка. Таму фармаванне лексічнай кампетэнцыі студэнтаў павінна адбывацца на базе не толькі фармальнага, але і ў роўнай ступені функцыянальнага боку мовы тэкстаў, якія вывучаюцца на практычных занятках.

Набор лексічных адзінак для актыўнага і пасіўнага засваення на ўсіх узроўнях навучання прадугледжвае захаванне балансу паміж формай і функцыяй. Іншымі словамі, лексічныя адзінкі разглядаюцца ў якасці кампанентаў адзінай моўнай сістэмы, у якой кожная лексема мае сваю функцыянальную асаблівасць. Для развязку дадзенага задання найлепш падыходзяць фрэймавыя мадэлі.

Універсальнасць фрэйма як лінгвістычнага панятку грунтуецца на тым, што ён можа ўжывацца для даследавання семантыкі як асобнага слова, так і груп словаў. Аднак значэнні моўных адзінак складаюцца з кампанентаў часткова агульных, часткова розных для словаў адной групы. Таму важна вывучаць семантыку, моўныя паводзіны, лексічную і сінтаксічную спалучальнасць кожнай асобнай групы [1]. Дадзеная ўласцівасць фрэйма, як універсальнага сродку для стварэння сітуацыйнай моўнай карціны шырока выкарыстоўваецца ў сучаснай практыцы выкладання замежных моваў [2].

Такім чынам адпаведна стварэння фрэймавыя мадэлі дазваляюць сфармаваць актыўны слоўнік студэнта, куды неадменна ўлучаюцца лексічныя адзінкі, якія намінуюць асноўныя, цэнтральныя паняткі, што знаходзяцца на верхніх узроўнях фрэйма. У слоўнікавы спіс, абавязковы для засваення ў рамках абранай прафесійнай тэматыкі таксама ўваходзіць лексіка, што запаўняе асноўныя вяршыні-тэрміналы абавязковых падструктур адпаведнага фрэйма.

Дадзены падыход быў выкарыстаны на практычных занятках па англійскай мове падчас навучання студэнтаў другой ступені вышэйшай адукацыі архітэктурнага факультэта Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта для стварэння слоўніка тэрмінаў архітэктурнай тэматыкі. Працэс стварэння фрэймавай мадэлі пачынаецца з выбару тэрмінаў, якія намінуюць цэнтральныя паняткі і знаходзяцца на верхніх узроўнях фрэйма. Напрыклад, для тэксту, які апісвае асноўныя этапы будаўніцтва панэльнай канструкцыі, такімі лексічнымі адзінкамі будуць: *foundation* ‘падмурак’; *building skin* ‘будаўнічая абалонка’; *cross beam* ‘папярочная бэлька’; *wall-bearing* ‘апорная сцяна’; *roofing* ‘дах’ і г.д.

З прычыны таго, што фрэйм адлюстроўвае стэрэатыпнае для дадзенай прадметнай галіны ўяўленне аб аб’екце альбо сітуацыі, ён павінен утрымваць набор устойлівых словазлучэнняў, клішэ, уласцівых пэўнаму дыскурсу. Такім чынам, фрэймавы падыход дазваляе ўлічваць вузка прафесійны кампанент падчас адбору іншамоўнай лексікі. Напрыклад, для тэксту, які апісвае архітэктурны праект будынка, ёсць ўласцівымі наступныя ўстойлівыя словазлучэнні: *collaborative design* ‘комплекснае праектаванне’; *core sections of the project* ‘асноўныя раздзелы праекта’; *urban revitalization* ‘аздараўленне гарадскога асяроддзя’; *insulation glazing* ‘ізаляцыя праз шкленне’; “*off-the shelf*” *price* ‘канчатковы кошт’; *sound-proof glass rooms-cubes* ‘гуканепранікальныя шклянныя пакоі, што захоўваюць прапорцыі куба’ і г.д.

Адна з перавагаў фрэймавай мадэлі – гэта відавочнае адлюстраванне ўжытнасці асобных катэгорый лексікі і частотнасць выкарыстання адзінак пэўных лексіка-семантычных груп. Напрыклад, тэксты, у якіх падаюцца асноўныя характарыстыкі прынятых да выканання праектных развязкаў, спецыфікуюцца выкарыстаннем вялікай колькасці навукова-тэхнічных тэрмінаў, якія дазваляюць прааналізаваць слушнасць выбару інжынерных сістэм і камунікацый. Дадзеная лексіка займае сярэднія слоты фрэймавай мадэлі: *original cellular logic of the geometry* ‘выточная вачкаватая логіка геаметрыі’; *thermal capacitance* ‘цеплаёмістасць’; *feasibility study* ‘тэхніка-эканамічнае абгрунтаванне’; *shear lag* ‘запазненне зруху’ (нераўнамернае размеркаванне на грузкі па восі канструктыўнага элемента); *pinning* ‘узмацненне падмурка’; *excessive sagging* ‘прамернае правісанне’; *obstruction to slip-forming* ‘супраціўленне слізгацённю’ і г.д.

Архітэктурны праект таксама ўключае і частку з апісаннем паслядоўнасці будаўнічых прац. Менавіта такога кшталту тэксты характарызуюцца лагічнай арганізацыяй і спарадкаванасцю: паслядоўным пераходам ад ужывальных будаўнічых тэхналогій – да канструктыўных матэрыялаў і абсталявання. Дадзеная група лексічна напаўняе падструктуру тэхнічнага апісання праекта: *aluminous firebrick* ‘алюмасілікатная цэгла’; *bituminous*

concrete ‘бітумны бетон’; *adobe* ‘саман’ (будаўнічы матэрыял з гліністага грунту, высушанага на вольным паветры); *wire mesh* ‘арматурная сетка’; *porous concrete* ‘вачкаваты бетон’ і г.д.

Згаданая група лексікі напаўняе падструктуру апісання архітэктурнага праекта і вызначае яго асноўныя тэхнічныя элементы, што адрозніваюць яго ад іншых падобных праектаў. Прыведзеныя тэрміны запаўняюць асноўныя ніжнія слоты разгляданай структуры фрэймавай мадэлі і таксама ўключаюцца ў склад актыўнага слоўніка для вывучэння.

Аднак аналіз лексікі, што запаўняе разгляданую падструктуру апісання асноўных характарыстык прынятых праектных развязкаў, выявіў нечакана нізкую частотнасць ужытку прыметнікаў формы і колеру. Выкарыстанне прыметнікаў гэтай лексіка-семантычнай групы з’яўляецца хутчэй выняткам, што адлюстроўваецца ў напаўненні слотаў адпаведнага ўзроўню фрэймавай структуры. Такім чынам, значэнне колеру і формы застаецца імпліцытным у разгляданым дыскурсе.

Трэба адзначыць, што апісаны вышэй падыход спрыяе тэматычнаму парадку групойкі лексікі: лексічныя адзінкі можна ўводзіць міні-групамі, з’яднанымі ў адпаведнасці з падструктурамі фрэйма. Выкарыстанне дадзенага спосабу групойкі лексічнага матэрыялу захоўвае сэнсавыя сувязі паміж кампанентамі, якія будучы інжынер засвойвае разам з асноўным значэннем лексічных адзінак, такім чынам, можа іх лёгка аднавіць, ствараючы свой уласны тэхнічны тэкст, прыкладам, для рэгістрацыі патэнта на вынаходства.

Усё вышэйпададзенае сведчыць пра тое, што фрэймавае мадэляванне з дапамогай структурных мадэляў узнаўляе стэрэатыпныя ўяўленні студэнта тэхнічнай вучышніцы пра мову тэхнічнай літаратуры. Адлюстроўваючы агульныя канцэпцыйныя структуры, што існуюць у тэхнічных апісаннях, дадзены падыход мае шэраг пераваг і можа быць скарыстаным падчас навучання замежнай мове ў тэхнічнай вучышніцы. У структурнай характарыстыцы і ў слоўнікавым напаўненні фрэймавых мадэляў адлюстроўваюцца спецыфічныя рысы навукова-тэхнічнага стылю і яго падкрэсленая лагічнасць выкладу. Апроч таго, працэс напаўнення вяршынь-тэрміналаў і астатніх слотаў фрэйма робіць больш эфектыўнай працэдуру адбору і падачы патрэбнага лексічнага матэрыялу.

Літаратура

1. Макарич, М. В. Изучение структуры фрейма технических текстов архитектурно-строительной тематики // Вестн. Минск. гос. лингв. ун-та. Сер. 1, Филология. – 2015. – № 4 (77). – С. 104–111.
2. Малинина, Ю. А. Фреймовое моделирование в обучении иностранному языку / Ю. А. Малинина // Вестн. МГПУ им. И. П. Шамякина. Сер. Педагогика. – 2013. – № 2 (39). – С. 55–58.